УДК 811.161.2’276.6:378.147

Тарасенко О. Д.
(Одеса, Україна)

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ “УКРАЇНСЬКА МОВА (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)” У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У статті представлено методичні рекомендації щодо вивчення дисципліни “Українська мова (за професійним спрямуванням)” у вищих військових навчальних закладах.

Ключові слова: *українська мова (за професійним спрямуванням), мова, мовлення, методичні рекомендації, педагогічна майстерність.*

В статье представлены некоторые методические рекомендации относительно преподавания дисциплины “Украинский язык профессионального направления”.

Ключевые слова: *украинский язык профессионального направления, методические рекомендации, педагогическое мастерство, язык, речь.*

There are some methodical recommendations in the article about teaching ‘the Ukrainian language’(professional course). It is aimed at the teaching peculiarities of the Ukrainian language in the professional area at Higher Military Educational Institutions.

Key words: *language, speech, methodical recommendations, pedagogical, skills.*

Питання вивчення дисципліни “Українська мова (за професійним спрямуванням)” у вищих навчальних закладах є досить актуальним. Міністерством освіти і науки України розроблено програму: програма курсу

“ Українська мова (за професійним спрямуванням)” від 21 грудня 2009 року, яка складається з трьох змістовних модулів, до яких входять найрізноманітніші теми. Під час вивчення дисципліни передбачено проведення практичних занять (можуть бути й лекції) та відводяться години на самостійну роботу.

Загалом, викладання дисципліни вимагає особливого підходу, у жодному разі не треба все зводити до написання виключно ділових паперів, бо мовцю, насамперед, треба грамотно спілкуватися українською мовою. Варто зазначити, що дисципліна може викладатися на різних курсах, в залежності від навчального плану вишу. Відводиться на її вивчення достатньо годин (загальна кількість –108). Курсантів під час вивчення дисципліни можна розділити на 2 групи: 1-ша – курсанти 1,2 курсу (нещодавно закінчили школу); 2-га – курсанти 3,4 курсу, які багато чого призабули та й до того ж вивчають велику кількість інших дисципліни. Як показує практика, найскладнішою є 2 група.

Отож, завдання викладача вищої школи неабияке: в першу чергу він зобов’язаний спрямувати курсантів на правильне вивчення державної мови і за “правильними посібниками” . Потрібно знайти індивідуальний підхід до кожного курсанта, реалізовувати педагогічну майстерність – застосовувати інноваційні форми навчання, які якнайбільше зацікавлять предметом, надаватимуть змогу краще знати предмет.

Слід зазначити, що цей предмет не є профілюючим, зате провідним. Кожен фахівець будь-якої галузі повинен опанувати і знати державну мову; досконало оперувати

© Тарасенко О. Д., 2013

професійною термінологією; реалізовувати мовні знання в усній та писемній формі під час професійної діяльності. На сьогодні "методичний скарб" для вивчення дисципліни "Українська мова (за професійним спрямуванням)" добре представлено в підручниках провідних науковців: С. В. Шевчук, І. В. Клименко "Українська мова (за професійним спрямуванням)", Л. І. Галузинська, Н. В. Науменко, В. О. Колосюк "Українська мова (за професійним спрямуванням)", А. В. Корж "Українська мова професійного спрямування", С. В. Глущик, О. В. Дияк, С. В. Шевчук "Сучасні ділові папери", С. В. Шевчук "Ділове мовлення для державних службовців". Указані джерела є "багатим матеріалом", своєрідним "дороговказом" у роботі викладача. Але він має пам'ятати про специфіку навчального закладу , тому сам процес навчання мові має тісно пов'язуватись з майбутнім фахом тих, кого навчаємо.

Належну увагу щодо методики викладання дисципліни приділили такі вчені: Надія Князєв "До питання вивчення Української мови (за професійним спрямуванням)", Євдокія Кравченко "Інтерактивне навчання як засіб формування комунікативної україномовної компетенції студентів", Валентина Краснікова "Культурологічний підхід до навчання української мови у вищій школі" та інш.

Попри велику кількість наукових праць, підручників, не знаходимо розробок ,що репрезентують методичні рекомендації щодо викладання дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» у ВВНЗ. Сказане підтверджує актуальність теми, що досліджується.

На основі наукових досліджень, праць, досвіду викладачів-філологів вищої школи та власного досвіду роботи спробуємо виробити підхід щодо викладання дисципліни саме у вищих військових закладах та навчальних закладах, які готують офіцерів запасу для Збройних Сил України. Варто зауважити, що підставою для створення методичних рекомендацій стала плідна робота з курсантами Військової академії (м.Одеса). Взято також до уваги роботу з курсантами Одеської національної морської академії, більшість яких навчається на військовій кафедрі, яка готує офіцерів запасу Військово-Морських Сил ЗС України.

Мета статті: впровадження нових методів вивчення дисципліни " Українська мова (за професійним спрямуванням)" з метою якісного її засвоєння.

Завдання, які ставимо:

- визначити взаємозв'язок мови та мовлення;
- з'ясувати, що культура мовлення та знання про мову мають важливе значення як для кожної особистості, так і для представників нової генерації, еліти, тобто військових;
- довести, що саме через мову вони можуть вивчити культурні надбання та традиції;
- визначити специфіку дисципліни;
- знайти інтерактивні (нові) методи навчання;
- репрезентувати особливості педагогічної майстерності у роботі з сучасною молоддю.

Формування всебічно розвиненої, духовно багатої мовної особистості, спроможної на соціальну адаптацію й репрезентацію власної індивідуальності, неможливе без культури мовлення. Курсант (слухач) ВВНЗ має не тільки засвоїти вироблені суспільством правила мовленнєвої комунікації, а й оволодіти протягом навчання певним рівнем мовленнєвої компетентності. Увага до культури мовлення зумовлена тим, що вона є складовою мовленнєвої підготовки курсантів (слухачів). Культура виразного й образного мов-

лення передусім пов'язана з комунікативними якостями мовлення. До комунікативних якостей мовлення належать такі: правильність, точність, виразність, багатство, змістовність, логічність, емоційність. Через освоєння сучасної української термінології, що є невід'ємною частиною лексичної системи мови, реалізується комунікативна прагматична мета: досягнення високого рівня культури мовлення."Мовна культура – невід'ємна складова загальної культури людини. Від уміння володіти словом значною мірою залежить якість військової діяльності, ефективність виконання фахової роботи чи проведення профілактичних дій, спрямованих на підтримання в діяльності військовослужбовців високого рівня якості. Високий інтелект, чисті помисли, благородство і милосердя, помірна емоційність,толерантність, естетичний вигляд і етичне поводження – такі бажані для нас якості немислимі без мовної культури,без культури думки і вислову" [17: 85].

Важливим завданням науково-педагогічних працівників, офіцерів-вихователів є дбайливе ставлення до нагромадженого мовного багатства, активно його розвивати і вдосконалювати, енергійно розповсюджуючи знання й використання української мови. Слід відмітити, що виховання у Збройних Силах України здійснюється на бойових, патріотичних традиціях українського народу. Тому всі , хто причетний до навчання й виховання особового складу, повинні допомогти усвідомити курсантам (слухачам) значення державної мови для розбудови України, необхідність її вивчення та впровадження у практичну діяльність. Особливо це стосується науково-педагогічних працівників, бо саме їм належить впевнено і логічно викладати свої думки, використовуючи психологічні засоби впливу на курсантів (слухачів). Навчальний матеріал, викладений "правильною" державною мовою, стає дієвим засобом впливу. Це так званий комунікативний етап виступу перед слухачами.

Невід'ємною складовою та одним із чинників ефективності навчального процесу є засоби навчання. Сучасна людина здатна використовувати в процесі самовдосконалення, самонавчання, самоосвіти різноманітні джерела інформації, які зосереджені в медіатеці. Медіатека дає викладачу та курсантам (студентам) можливість доступу до різних інформаційних носіїв:бібліотеки, фонотеки, відіотеки, комп'ютерного центру, телекомунікаційного центру. "Дослідження, проведене в одному з американських коледжів, де переважає лекційна форма навчання, показало, що студенти були неуважні біля 40 % часу. Більше того, коли за перші 10 хвилин студенти не могли запам'ятати 70 % інформації, то за останні 10 хвилин лекції вони сприймали всього 20 % матеріалу. Використання наочності під час лекції збільшує запам'ятовування матеріалу від 14 % до 38%. Так, один з експерементів показав, що використання візуальних засобів під час вивчення слів на 200 % поліпшує результати. Крім того, таке подання матеріалу забирає на 40 % менше часу, воно підсилює усну подачу матеріалу. Коли ж до роботи залучаються слуховий і зоровий канали сприйняття інформації, є більше шансів задовольнити потреби різних курсантів (студентів), чиї способи (стилі) навчання можуть суттєво відрізнятися" [21: 128].

Мультимедія (мультимедійні засоби) – це широкий спектр інформаційних технологій, що використовують різні програмні та технічні засоби з метою найбільш ефективного впливу на користувача, адже він при цьому стає одночасно і слухачем, і глядачем, і читачем. Отож, мультимедійне навчання (слайд-лекція) представляє собою поєднання комп'ютерної анімації, графіки, відео, які організовані в єдине середовище. Динамічний візуальний ряд дозволяє донести інформацію у наочній, легко сприймаємій формі.

Але важливо не перевантажити слайд-лекцію надмірною кількістю візуальних та звукових "спецефектів", щоб не відволікати курсанта від суті матеріалу, який викладається.

Які б викладач не застосовував методи, прийоми при викладанні дисципліни "Українська мова (за професійним спрямуванням)", все зводиться до того, щоб вони добре засвоїли поняття "мовні норми" (далі – МН). Саме знання мовних норм, їх правильне використання, застосування на практиці курсантами (в усному та писемному мовленні), дає право говорити про їх мовну компетентність вцілому. На наш погляд, цю тему потрібно вивчати на перших заняттях. Репрезентація мовних норм може подаватись у вигляді таблиці, де вказується назва мовної норми, за що відповідає й наводяться приклади: речення, словосполучення (див. "Сучасні ділові папери" С. В. Шевчук, О. В. Дияк). Окрім цього, у відведених пустографах, курсанти на завершення курсу подають власні приклади речень, що відображають їх майбутній фах. Це вкотре підтвердить важливість навчального питання і дасть змогу закріпити його.

Поняття культури мови й культури мовлення знову ж таки пов'язуються з МН. Курсантам необхідно розповісти, що **мовна культура** прямо залежить від словникового запасу, його правильного використання; загалом збагачення. Все сказане підводить до розгляду теми заняття "Словники у професійному мовленні". Тема є дуже цікавою. По-перше, радимо викладачам забезпечити заняття різними типами словників. Так курсанти зможуть поновити у пам'ятті знання про розділи мовознавства "Лексикологія", " Лексикографія". Сам процес опрацювання бачимо так: курсанти на занятті виписують назву словника та слова з нього (5-7слів), обов'язковим для опрацювання пропонується термінологічний словник, потім з виписаними словами потрібно скласти речення (різні за структурою) або зв'язний текст, що пов'язуватимуться з майбутнім фахом. На самостійну роботу пропонується виписати слова-терміни (10 слів), дати їм повну характеристику за структурним складом; можна запропонувати зробити їх морфемний розбір. Особливої уваги заслуговує словникова робота з паронімами: викладач задиктовує групи паронімів , а завдання курсантів – виписати їх значення , оперувати ними на заняттях та у професійній діяльності. Анологічно можна опрацювати навчальне питання "Синоніми у діловому мовленні".

Актуально, на наш погляд, опрацьовувати на практичних заняттях переклад російських словосполук на українську мову та складати з ними речення, вводити у контекст. Як приклад, наведемо декілька позицій: избежать опасности – уникнути небезпеки, из уважения к Вам – з поваги до Вас, к Вашему сведению – до Вашого відома , к десяти часам – на десяту годину, до десятої години, за отсутствием сведений – через брак відомостей, по случаю праздника – з нагоди свята тощо. Варто давати вправи на редагування та переклад з російської мови із визначенням розбіжностей в обох мовах. Усі запропоновані вправи та завдання спонукають курсантів до якнайкращого опанування лексичним багатством та можливостями нашої мови й допоможуть подолати явище "інтерференції" у мовленні. Мовленнєва культура особистості великою мірою залежить від її орієнтовності на риси бездоганного, зразкового мовлення. Щоб бути зразковим, мовлення має характеризуватися такими найважливішими ознаками: правильністю, змістовністю, послідовністю, точністю, виразністю, доречністю та доцільністю. Говорячи про культуру мовлення, необхідно звернути увагу на поняття "етикет" – типові формули вітання, побажання, прощання, запрошення та використання цих мовних формул у стандартних етикет-

них ситуаціях у процесі спілкування: вміння вислухати іншого, вчасно і доречно підтримати тему. Уважність, чемність і ввічливість – основні вимоги мовного етикету. Неабияке значення має тон розмови.

Науковці переконують, що 60 % студентів вважають обговорення більш прийнятним у процесі навчання фаху. Тому у роботі з курсантами варто використовувати на практичних заняттях тренінги – ситуативні завдання, в яких можна запрограмувати будь-яке мовне явище чи комунікативну проблему і розвивати важливі для фахівця уміння: слухати, говорити, запитувати, відповідати, аргументувати. На закріплення теми пропонуємо курсантам скласти діалог, де відображено використання тих чи інших мовних формул (Добридень!, здорові бутьте!, радий тебе (Вас) вітати! дозвольте Вас привітати! тощо). Під час вивчення даних тем потрібно використовувати завдання: моделювання ситуації, що являє собою розігрування діалогу (“ Рекламування свого навчального закладу”, “Розмова з командиром”, “Розповідь про престижність та важливість Вашої майбутньої професії” тощо).

Для покращення загальної культури курсантів, виявлення рівня їх грамотності радимо писати словникові диктанти; з деякими лексемами пропонується скласти речення. Тема “Стилі мови” потребує також належної уваги, методичного підходу. Закріплення теоретичного матеріалу слід пов’язати з домашнім завданням: курсантам потрібно дібрати речення або ж уривки текстів до кожного стилю мови із зазначенням джерела.

Найважливішим етапом у навчанні курсантів є вивчення теми “Ділові папери”, зміст якої покликаний сформувати мовну особистість, обізнану з культурою справочинства, яка вміє грамотно укладати ділові папери, правильно добираючи мовні засоби, що репрезентують їх специфіку. Практичному опрацюванню різних видів ділових паперів передує ознайомлення з теоретичними поняттями, термінами сфери діловодства. Курсанти повинні знати суть понять “реквізти”, “бланк”, “формуляр”, “стандартизація” та особливості оформлення документів. Після цього можна практично відпрацьовувати написання різних видів документів. Для навчаємих добирається матеріал, передусім, у формі зразків ділових текстів: заяви, автобіографії, резюме, службових записок тощо. Практика показує, що написання великої кількості документів “не лякає” курсантів. Отож, варто на заняттях та під час самостійної роботи не обмежуватись написанням декількох документів. Доцільно при відпрацюванні документів повторити та відпрацювати практично орфограми: апостроф, подвоєння, подовження, м’який знак, велика літера у словах, написання префіксів тощо. Особливу увагу необхідно приділити повторенню орфограми “Відмінювання прізвищ, імен та імен по батькові” (курсантам пропонується на домашнє завдання провідміняти їхнє прізвище, імя та імя по-батькові й одне на вибір). Знання цієї орфограми у сукупності з етикетними мовними формулами дасть позитивний результат при опрацюванні різних видів листів. Вміння правильно писати ділові листи й здійснювати ділову кореспонденцію є запорукою вирішення різноманітних партнерських питань. Від грамотно та охайно оформленого листа часто може залежати “доля справи”. Сказане ще раз підтверджує важливість вивчення теми.

В одному з модулів належна увага приділяється риторичній компетенції. Як відомо, риторика (красномовство) як наука і навчальна дисципліна зайняла належне місце у вищій школі й з кожним роком увага до неї все зростає, підтвердженням цього є той факт, що до навчальних планів вищих військових закладів введено дисципліну “Українська

мова за професійним спрямуванням (у тому числі риторика)". Маємо зазначити, що не зайвим буде при вивченні даного блоку повторення діалогічного мовлення. На зміст і характер його впливають такі психологічні аспекти, як процес сприйняття мови іншої особи та орієнтація в ситуації, формуванні змісту сказаного і підбір відповідних мовних засобів для підтримки діалогу. Важливо закцентувати увагу на правильній побудові промови та її виголошенні. Вивчення основних риторичних аспектів є необхідним, так як у майбутньому кожен військовослужбовець повинен виступати публічно:командувати, проводити інструктажі, наради тощо. Основи риторичних знань будуть при нагоді під час вивчення наукового стилю й, зокрема, при захисті наукового повідомлення чи реферату. Це перші кроки, що вчать виступати публічно. Викладач повинен закцентувати увагу курсантів на дотриманні регламенту під час виступу, проконтролювати їх рівень мовленнєвої культури. Навчити компетентності та дотримання наукового етикету. При такому підході курсанти здобувають риторичні знання та вчаться критично оцінювати свої сильні та слабкі сторони під час публічного виступу.

Тема "Науковий стиль" розкриває для курсантів знання, які необхідні їм при написанні наукових робіт будь-якого жанру. Слухачів необхідно якомога більше залучати до роботи з науковою літературою. Важливим етапом при вивченні цього стилю є опрацювання фахових статей: їх аналіз, загальна характеристика. Доречним буде завдання на опрацювання фахових журналів, газет: дати характеристику виданню, написати до однієї з фахових статей анотацію.

Всім відомо, що вища школа відрізняється від середньої не тільки спеціалізацією, а й головним чином методикою навчальної роботи й ступенем самостійності тих, кого навчаємо. Викладач лише організовує пізнавальну діяльність курсантів. Курсант сам здійснює пізнання. Самостійна робота завершує задачі усіх видів навчальної роботи. Ніякі знання, не підкріплені самостійною діяльністю, не можуть стати справжнім надбанням людини. Окрім того, самостійна робота має виховне значення: вона формує самостійність не тільки як сукупність умінь та навичок, але і як рису характеру, що відіграє суттєву роль у структурі особистості сучасного спеціаліста вищої кваліфікації. Основою самостійної роботи служить науково-теоретичний курс, комплекс отриманих курсантами знань. При розподілі завдань курсанти отримують інструкції щодо їх виконання, методичні вказівки, посібники, список необхідної літератури. До самостійної роботи можна винести написання реферату та підготовку до захисту, опрацювання проблемних та індивідуальних завдань. Думається, що важливим та цікавим для курсантів буде культурологічний підхід для реалізації самостійної роботи. Це може бути організована екскурсія до військових, морських музеїв; відвідування кінотеатрів, з метою перегляду кінофільмів на патріотичну тематику та професійного спрямування, похід до театру, бібліотеки. Опісля, запропонувати завдання: написати роботу у вигляді відгуку. Можна рекомендувати курсантам написати творчу роботу (твір-розповідь) щодо обраної спеціальності. Це дасть змогу розвивати у них критичне мислення.

Чільне місце у процесі навчання займає залучення курсантів до участі у наукових конференціях для молодих науковців, де вони виступають з науковими доповідями, обговорюють актуальні питання, оформлюють свої перші публікації у наукових виданнях. Для роботи зі здібними, обдарованими курсантами діють наукові гуртки (прикладом може слугувати військово-науковий гурток Військової академії (м.Одеса)).

При написанні модульних контролів вважаємо за потрібне не обмежуватись тільки тестовими завданнями. До варіантів радимо ввести завдання комплексні: це можуть бути частково тести, а письмові представлятимуть переклад тексту або речень з російської мови на українську; робота з різними лексичними одиницями (антоніми, синоніми); опрацювання слів-термінів; письмові завдання (написання документа, створення діалогу тощо). Доцільно розробити варіанти завданнь для кожного курсанта – це не призведе до списування. При виставленні підсумкової оцінки варто враховувати наукові результати та здобутки курсантів. Всі підходи до вивчення дисципліни "Українська мова (за професійним спрямуванням)" будуть реалізовані на належному рівні, якщо в цьому зацікавлений, в першу чергу, викладач. Важливим завданням викладача (науково-педагогічного працівника) є дбайливе ставлення до нагромадженого мовного багатства, активно його розвивати і вдосконалювати, енергійно розповсюджуючи знання й використання української мови.

Викладання дисципліни, безумовно, має свою специфіку, тому сам процес вимагає від викладача великих зусиль, творчого підходу для реалізації поставлених мети та завдань. Педагог має бути доброзичливо налаштованим, розкутим, відкритим, толерантним, подавати зразок творчого підходу до розв'язання певних проблем, завдань. Результати курсантів та засвоєння ними дисципліни залежить від високої педагогічної майстерності викладача. Дослідження даної теми продовжується й буде представлено у вигляді методичних рекомендацій щодо опрацювання теми "Науковий стиль".

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко Н. А. Розвиток умінь професійного спілкування майбутніх магістрів військово-соціального управління // Зб.наук.пр. "Військова освіта" – №1(21). – Київ, 2008. – С.55-62.
2. Гигарева Т. Г., Белоус И. М. Мультимедийные слайд-лекции -новая технология обучения // Матеріали XVI міжнародної науково-практичної конференції "Управління якістю підготовки фахівців". – Ч.1.Одеса, 2011. – С.117-118.
3. Добровольська К. П. Наукові засади оптимізації управління якістю мовної підготовки майбутніх фахівців-пріоритетний напрям досліджень // Матеріали XVI міжнародної науково-практичної конференції "Управління якістю підготовки фахівців". – Ч. ІІ. Одеса, 2011. – С.61-62.
4. Думанська Л. Б. Формування лексичної компетенції студентів-архітекторів у ВНЗ // Зб.наук.пр. "Військова освіта" – №1(21). – Київ, 2008. – С.55-62.
5. Іванишин В., Радевич-Винницький Я. Мова і нація / Василь Іванишин, Ярослав Радевич – Винницький. – Дрогобич, 1994. – 218 с.
6. Ісаєнко Т. К. Моральна культура майбутніх офіцерів у контексті військово-національних традицій //Зб.наук.пр. "Військова освіта"– №1(21). – Київ, 2008. – С.77-84.
7. Законодавчо-нормативні акти з питання функціонування української мови як державної:Збірник.2 вид. / Упорядн.Ярослав Буряк і РостиславНовоженець. –Львів, 2010. – 200с.

8. Ковальчук Г. В., Купрата Н. Я. Професіоналізм і творчість як невід'ємні складові для покращення навчального процесу у ВНЗ // Матеріали XVI міжнародної науково-практичної конференції "Управління якістю підготовки фахівців". –Ч. II.Одеса, 2011. – С.87-89.
9. Кравченко Є. Інтерактивне навчання як засіб формування комунікативної україномовної компетенції студентів // Методичні студії: Зб. наук. праць. – Випуск 2.Донецьк,2012. – С.60-65.
10. Краснікова В. Культурологічний підхід до навчання української мови у вищій школі // Методичні студії :Зб. наук. праць. Випуск 2.Донецьк, 2012.- С.66-70.
11. Князев Н. До питання вивчення української мови (за професійним спрямуванням).//Методичні студії :Зб. наук.-праць. – Випуск 2. – Донецьк, 2012. –С.51-59.
12. Князян М. О. Методологія й технології організації самостійної роботи в процесі викладання філологічних дисциплін // Функциональная лингвистика: Сб. науч. работ. – №3. – Симферополь, 2012 – С.261-263.
13. Пентилюк М. І. Культура мови і стилістика:Пробний підруч. для гімназій гуманіт. профілю / Марія Іванівна Пентилюк. – К.,1994. – 240.
14. Семенова В. Г., Танасюк І. М. Підвищення ефективності самостійної роботи студентів за допомогою проблемного навчання // Матеріали XVI міжнародної науково-практичної конференції "Управління якістю підготовки фахівців". –Ч.І.Одеса, – 2011. – С.268-270.
15. Статути Збройних Сил України. – К.,2008. – 432с.
16. Троян А. О. Самостійна робота студентів та виховання культури мовлення //Матеріали XVI міжнародної науково-практичної конференції "Управління якістю підготовки фахівців ". – Ч. І. Одеса, 2011. – С.281-282.
17. Тараненко А. А., Бріцин В. М. Російсько-український словник для ділових людей / А. А. Тараненко, В. М. Бріцин – К., 1992. – 198 с.
18. Циганок Н. І. Роль мовленнєвої культури у формуванні особистості військового фахівця // Зб. наук. пр. "Військова освіта" – №1 (21). – Київ, 2008. – С.85-92.
19. Шевчук С. В. Ділове мовлення. Модульний курс:Підручник. 4-те вид./ Світлана Володимирівна Шевчук . – К.,2009. – 448с.
20. Шевчук С.В. Російсько – український словник ділового мовлення = Русско- украинский словарь деловой речи. – 3-тє вид.,перероб. і допов./ Світлана Володимирівна Шевчук . – К.: Арій, 2010. – 488 с.
21. Шевчук С. В., Клименко В. І. Українська мова за професійним спрямуванням/ С. В. Шевчук, В. І. Клименко. – К.,2011. – 697 с.
22. Шевчук С. В. Українська мова професійного спрямування / Світлана Володимирівна Шевчук. – 2010. – 281с.
23. Чернишев В. Г., Окара Д. В., Денисенко В. Ю.,Ковальва І. Л., Молчанюк І. В. Щодо використання мультимедія в навчальному процесі // Матеріали XVI міжнародної науково-практичної конференції " Управління якістю підготовки фахівців " . – Ч.І.Одеса, 2011. – С.128 -129.